Research Article / Araştırma Makalesi

Dergiabant

2026, 14(1): 18-32, doi: 10.33931/dergiabant.1835473

Kur'an'daki Yeryüzü Halifeliğinin Sezai Karakoç'un Düşüncesindeki Yeri ve Felsefî Yansımaları

The Equivalent of the Earthly Caliphate in the Qur'an in the Thought of Sezai Karakoç and Philosophical Reflections

Fatih TİYEK[1], **Erol ÇETİN**[2]

Geliş Tarihi (*Received*): 03.12.2025 **Kabul Tarihi (*Accepted*):** 16.03.2026 **Yayın Tarihi (*Published*):** 31.05.2026

Öz: İnsan, Allah, diğer insanlar ve evrendeki varlıklar ile karşılıklı münasebeti olan bir varlıktır. Bu bağlamda birey; Allah karşısında kul, toplumu oluşturan bir fert konumundayken, kâinattaki diğer varlıklara göre ise halife konumunda ve rolündedir. Bu konum ve rol, ilgili ayetlerden de anlaşılacağı üzere insana Allah tarafından verilmiştir. Sezai Karakoç, insanın bu yönüne çok önem vermiş, özellikle de düşünce eserlerinde, farklı bağlamlarda Allah tarafından insana lütfedilen halifelik görevini konu edinmiştir. İlahi bir lütuf olan bu görevlendirmede halifeliğin nasıl anlaşılması gerektiği, hangi insanın halife olacağı, halifeliğin hangi sorumlulukları gerektirdiği ve ideal planda halifeliğin insanı nasıl bir hedefe yönlendireceği onun tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Karakoç'un, insanın yeryüzü halifeliğine bakışını ve onu nasıl anlamlandırdığını ortaya koymayı amaçladığımız bu çalışmamızda görüşler "değer", "sorumluluk" ve "hedef" olmak üzere üç ana çerçevede ele alınmıştır. Çalışmamızda interdisipliner bir bakış açısıyla Karakoç'un nazarından halifeliğin ve gereklerinin yapılmasının ne kadar önemsendiği, tefsir ve din felsefesi sahalarından hareketle vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Din Felsefesi, Yeryüzü Halifeliği, İnsan, Sezai Karakoç.

&

Abstract: Humans exist in a multifaceted relationship with God, other people, and all beings in the universe. In this framework, the human being is a servant before God, a constitutive member of society, and a vicegerent in relation to other beings. As indicated in Qurʾanic verses, this position is divinely bestowed upon humanity. Sezai Karakoç attaches particular importance to this dimension of human existence and addresses the notion of vicegerency throughout his philosophical thought. He explains how the caliphate should be understood, who is qualified to bear it, what responsibilities it entails, and the ultimate aim it is meant to lead humanity toward. This study elucidates Karakoç's interpretation of humanity's earthly caliphate by examining his views within three interrelated frameworks: value, responsibility, and goal. From an interdisciplinary perspective grounded in Qurʾanic exegesis and the philosophy of religion, it highlights the centrality of the caliphate and its requirements in Karakoç's thought overall.

Keywords: Tafsīr, Philosophy of Religion, Caliphate of the Earth, Human, Sezai Karakoç.

Atıf/Cite as: Tiyek, Fatih – Çetin, Erol. "Kur'an'daki Yeryüzü Halifeliğinin Sezai Karakoç'un Düşüncesindeki Yeri ve Felsefî Yansımaları". *Dergiabant* 14/1 (Mayıs 2026), 18-32. doi: 10.33931/dergiabant.1835473

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy

Copyright © Published by Bolu Abant Izzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

[1] Prof. Dr., Fatih Tiyek, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, fatihtiyek@ksu.edu.tr.

[2] Doç. Dr. Erol Çetin, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, erolcetin@ksu.edu.tr.

1. Giriş

Kur'an, misyonu gereği insanın; yaratıcısı olan Rabbi ile, toplumu oluşturup birlikte yaşadığı diğer insanlarla ve kâinatın içindeki diğer varlıklar ile münasebeti hususunda genel kurallar ve prensipler getirip ona yol gösteren bir kitaptır.[3] Kur'an'ın da ifadesiyle geniş bir münasebet ağına sahip olan insan, varlıklar hiyerarşisinde seçkin bir konumdadır. Diğer bir ifadeyle insan Allah'ın en büyük eseridir.[4] *"Şüphesiz ki Biz, Âdemoğlunu değerli bir konuma getirdik; ona karada ve denizde yolculuk yapma imkânını verdik ve onu tertemiz nimetlerle rızıklandırdık. Onu yarattığımız varlıkların pek çoğundan üstün kıldık"*[5] ayeti ve benzeri ayetlerde[6] de insanın bu özgül ağırlığına farklı vesilelerle vurgu yapılmaktadır. Bu konum onu; Allah, diğer insanlar ve evren üçgeninin merkezinde yer alan ve her üç taraf ile de canlı münasebeti olan bir varlık haline getirmiştir. Bu münasebetin çerçevesi ise onun başlıca üç sorumluluk alanına işaret etmektedir. Buna göre insan, Allah karşısında kuldur ve Allah'a kulluk ile sorumludur. İdeal bir kul olarak insan, iman, ibadet ve ahlak boyutuyla kendisinden istenen tavır ve davranışları yapma; yasaklananlardan ise kaçınma ile yükümlüdür. Bir birey olarak insan, diğer insanlar karşısında ise sosyal bir varlık olarak toplumun bir parçasıdır ve konumu gereği hayatı paylaştığı diğer insanlarla münasebetinde hem kendisinden beklenen yükümlülükleri yerine getirmekle mükelleftir hem de onlar üzerindeki haklarını talep etme hakkına sahiptir. İnsanın üçüncü sorumluluk alanı ve konumu ise içinde yaşadığı ve önemli bir parçası olduğu kainattaki varlıklara karşı yeryüzü halifeliğidir.[7] Zira insan, sorumluluk yüklenmesini bildiği ve sorumluluktan kaçmadığı ölçüde değerlenir.[8]

Çalışmamızın da konusu olan insanın yeryüzü halifeliği hem onun varlıklar hiyerarşisindeki seçkin konumunun bir göstergesi hem de diğer varlıklara göre daha fazla sorumluluk almasının bir sebebidir. Başka bir ifadeyle bizzat Allah tarafından lütfedilen halifelik konumu, insanın hem ne kadar güçlü ve potansiyelli olduğunun bir ispatı hem de çevresine karşı niçin sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerektiğinin bir gerekçesidir. İnsanın bu rolüne en net vurgu, Bakara 30, ayette yapılmaktadır. Bu ayette tekil olarak geçen "halife" kelimesi dört ayette[9] ise çoğul olarak zikredilmektedir. Bakara Suresi'nde insanın halife kılınacağı ifade edilirken; kelimenin çoğul formuyla yer aldığı diğer ayetlerde ise kök anlamıyla ilişkili birçok anlamıyla[10] "arz" kelimesi ile beraber kullanılarak yeryüzü halifeliği vurgulanmaktadır. Sezai Karakoç da diriliş merkezli eserlerinde insanın bu seçkin konumunu gözeterek, insanın dirilişinin niçin gerekli olduğunu, onun halifeliği ile de ilişkilendirerek izah etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Tanrı'nın halifesi olan diriliş insanı kendini, ebedî ve ezeli ülküsüne adamakla yükümlüdür.[11] Yeryüzü halifeliğinin kendisine yüklediği sorumluluğun sürekli bilincinde olmalıdır. Çünkü o, ancak bu bilince sahip olduğunda varoluşunu anlamlı ve değerli hâle getirebilir. Bu izahların insanın özgül ağırlığı, sorumlulukları ve hedefleri açısından değerlendirilmesi, tefsîrî ve felsefî yönlerinin vurgulanması çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmamızda şiir, edebiyat ve sanat ile ilgili çalışmaları dışındaki bütün düşünce eserlerinden toplanan görüşler üç başlık altında kategorize edilerek Karakoç nezdinde insanın yeryüzü halifeliğinin ne kadar önemli olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

[3] Celal Kırca, *Kur'an ve Bilim* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1997), 31.

[4] Mahfuz Zariç, *Sezai Karakoç* (İstanbul: Akademik Kitaplar, 2019), 450.

[5] el-İsrâ 17/70

[6] Bkz. Lokmân 31/20; el-Mü'min 40/64; el-Casiye 45/13; et-Tîn 95/4.

[7] Celal Kırca, *Hayatın İçinde Hayatla Birlikte Kur'an'ı Anlama* (İstanbul: Marifet Yayınları, 2010), 74-75; Fatih Tiyek, "Kur'an'ın İnsana Çizdiği Roller Çerçevesinde Kutsiyet, Evliyâ ve Kerâmet Terimleri", *İslam Düşünce ve Geleneğinde Kutsiyet, Evliyâ ve Kerâmet* (İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2017), 359-362.

[8] Zariç, *Sezai Karakoç*, 451.

[9] Bkz. el-Enʿām 6/165, Yūnus 10/14, Neml 27/62 ve Fāṭır 35/39.

[10] Bu anlamlar için bkz. Muḥammed b. Cerîr eṭ-Ṭaberî, *Câmiʿu'l-beyân ʿan te'vîli âyi'l-Ḳurʾân* (Kâhire: Dâru Hicr, 2001), 4/476-481; Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *en-Nuket ve'l-'uyûn* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye - Müessesetü'l-Kütübi'ṣ-Ṣekâfiyye, ts.), 1/95; Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemaḫşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vîl* (Riyâd: Mektebetü'l-Ubeykân, 1998), 4/465; Ebû Muhammed Abdülhak b. Galib b. ʿAṭiyye, el-*Muḥarreru'l-vecīz fi tefsīri'l-kitābi'l-ʿazīz* (Beyrût: Dâru'l-Ḫayr, 2007), 1/165-166.

[11] Zariç, *Sezai Karakoç*, 353.

Edebî yönü ağır basan Sezai Karakoç gibi bir şahsiyetin insanın halifeliği ile ilgili görüşlerinin disiplinler arası bir örnek olarak değerlendirilmesi ise çalışmanın özgün tarafını oluşturmaktadır.

2. Kur'an'da Halife ve Halifelik

Ḫalīfe kelimesinin *k*ökü olan *ḫ-l-f*, "yemek, et ya da süt gibi şeylerin tadının veya kokusunun değişmesi, oruçlunun ağız kokusunun değişmesi, elbiseyi yamama, peşinden gelme, uymama, vazgeçme, vaadinden dönme, karşı gelme, aykırı davranma, tersini yapma, zıtlaşma, muhalefet etme, bir biri ardınca gelme, koruyarak taşıma, sırasıyla su alıp su ihtiyacını giderme, aralıklarla gidip gelme, çocuğun babasının yerine geçmesi, çocuğun babasının ahlakından sapması, ev halkına faydalı olmama, halife olma" gibi anlamlara[12] gelen birçok kelimeye temel oluşturmaktadır. Bu kökün, "bir şeyin/kimsenin bir şeyden/kimseden sonra gelip onun yerini alması, önün zıddı olan arka ve değişme/bozulma" olmak üzere üç temel anlamı vardır.[13] Küçük çocuğunu ya da malını kaybeden kişi için yapılan *eḫlefellāhu leke/ʿaleyke* duası[14] bu kök anlamlara somut bir örnek olarak dikkat çekmektedir.

Kur'an'da *ḫ-l-f* kökü, farklı vezin ve kalıplarıyla birçok ayette yer almaktadır. Bunlardan tekil haliyle *ḫalīfe* iki ayette[15], kelimenin çoğullarından *ḫalâif* dört ayette[16] *ḫulefā* ise üç ayette[17] olmak üzere toplam dokuz ayette geçmektedir. Kelime tekil formuyla geçtiği Bakara Sûresi 30. ayette Allah'ın insana lütfettiği halifelik rolünü ve bu rolü doğrultusunda onun yeryüzündeki konumunu anlatmaktadır. Ṣâd Sûresi 26. ayette ise Hz. Davud'un Allah Teala tarafından yeryüzünde hükümran, hâkim kılınmasını[18] ifade etmektedir.

Kelime Enʿām 165, Yûnus 14 ve Fâṭır 39. ayetlerde *halāif* çoğul formuyla ve devamındaki "arz" kelimesi ile birlikte yer almaktadır. Her üç ayetteki kullanımında da kelime tekil olarak geçtiği Bakara 30'da olduğu gibi "insanların cinlerden sonra onların kurduğu yeryüzüne yerleşmesi, yeryüzüne gelip yerleşmesi, yeryüzünü imar ile görevlendirilmesi, Allah'ın hükümlerinin uygulayıcısı olması, nesillerin birbirini takip etmesi" gibi anlamları[19] ile birlikte Allah'ın insana lütfettiği halifelik rolüne ve bu rolü doğrultusunda onun yeryüzündeki konumuna işaret etmektedir. Bu çoğul formuyla kelime, Yûnus Sûresi 73. ayette ise Nûh kavminin tufandan kurtulup geriye kalanları için kullanılmaktadır.[20]

Kelimenin bir diğer çoğulu olan *ḫulefā* ise Aʿrâf Sûresi 69'da Nûh kavminden sonra Hûd kavminin gelip yerlerine geçmesini ve yeryüzünde hükümran olmasını, 74'te ise aynı şekilde Hûd kavminden sonra Semûd kavminin gelip yerlerine geçmesini ve yeryüzünde hükümran olmasını ifade etmektedir.[21] "Arz" kelimesi ile aynı bağlamda yer aldığı bir diğer kullanımı olan Neml Sûresi 62. ayette ise tıpkı "arz" ile

---

[12] Halil b. Ahmed *Kitâbu'l-'ayn* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), 1/435-438; Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî, *Tehzîbü'l-luġa* (Kâhire: ed-Dârü'l-Mısriyye li't-Te'lif ve't-Tercüme, ts.), 7/393-417; Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Fâris b. Zekeriyyâ, *Muʿcemu mekâyisi'l-luġa*, thk. Abdusselâm Muḥammed Harun (Dımeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 2/210-213; Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Fâris b. Zekeriyyâ, *Mucmelu'l-Luġa*, thk. Zuheyr ʿAbdulmuḥsin Ṣulṭan (Beyrut: Muʾessesetu'r-Risâle, 1986), 2/300-301; Ebû Nasr İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sıhâh tâcü'l-luğa ve sıhâhi'l-arabiyye*, thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr (Beyrût: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyin, 1404/1984), 4/1354-1358; Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemaḫşerî, *Esâsu'l-Belâġa*, thk. Muḥammed Bâsil ʿUyûnu's-Sûd (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, 1998, 1/263-264; İbn Manẓûr, *Lisânu'l-ʿArab,* thk. ʿAbdullāh ʿAliyyu'l-Kebîr, Muḥammed Aḥmed Ḥasbullāh, Hâşim Muḥammed eş-Şâẕeli (Kahire: Dâru'l-Meʿarif, t.y,), 1234-1243; Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed Fîrûzâbâdî, *el-Ḳâmûsu'l-Muḥîṭ*, thk. Mektebetu Taḥḳîḳi't-Turâs̱ fî Muʾesseseti'r-Risâle (Beyrut: Muʾessesetu'r-Risâle, 2005), 806-808; Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-ʿArûs*, thk. ʿAbdussettâr Aḥmed Ferrâc v.dğr. (Kuveyt: Maṭbaʿatu Hukûmeti'l-Kuveyt, 1965), 23/240-281.

[13] İbn Fâris, *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, 2/210-213.

[14] el-Ezherî, *Tehẕîbu'l-Luġa*, 7/396 ve 405; İbn Fâris, *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*, 2/211.

[15] el-Bakara 2/30; Sâd 38/26.

[16] el-En'am 6/165; Yûnus 10/14, 73 ve Fâtır 35/39.

[17] el-A'râf 7/69 ve 74; en-Neml 27/62.

[18] eṭ-Ṭaberî, *Câmiʿu'l-beyân*, 20/77.

[19] eṭ-Ṭaberî, *Câmiʿu'l-Beyân,* 4/476-481; el-Mâverdî, *en-Nuket ve'l-'uyûn*, 1/95; ez-Zemaḫşerî, *el-Keşşâf*, 4/465; İbnʿAṭiyye, el-*Muḥarreru'l-vecîz*, 1/165-166.

[20] eṭ-Ṭaberî, *Câmiʿu'l-Beyân,* 12/236. Benzer anlamlar için bk. Ebû Mansûr Muhammed el-Mâturîdî, *Te'vîlâtu ehli's-sünne* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1426/2005), 6/70.

[21] Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc el-Bağdâdî, *Meʿāni'l-Ḳurʾān ve İʿrābuh*, nşr. ʿAbdulcelîl ʿAbduh Şelebî (Beyrut: ʿAlemu'l-Kutub, 1988), 2/350; ez-Zemaḫşerî, *el-Keşşâf*, 2/458.

aynı bağlamdaki diğer kullanımlarında olduğu gibi insanın kainat karşısındaki halifelik rolüne dikkat çekilmektedir.

Ḫalīfe ve çoğullarının Kur'an'daki dokuz kullanımından Bakara 30, el-Enʿām 165, Yūnus 14, Neml 62 ve Fāṭır 39. ayetlerdekiler çalışmamız kapsamındaki kullanımlardır. Bunların tamamının, devamındaki "arz" kelimesi ile aynı ibarede yer alması da aralarındaki anlam ve amaç birlikteliğini teyit etmektedir. Kelimenin içinde bulunduğu bağlamda yukarıda da işaret edildiği üzere tefsirlerde zikredilen insanların "cinlerden sonra onların kurduğu yeryüzüne yerleşmesi, yeryüzünü imar ile görevlendirilmesi, Allah'ın hükümlerinin uygulayıcısı olması, nesillerin birbirini takip etmesi" gibi anlamları da dikkate alındığında insanın kendisinden önceki varlıklardan sonra yeryüzüne gelip yerleşmesi, orada hükümranlığını kurup devam ettirmesi bu kelimesi ile ifade edilmektedir.

3. Sezai Karakoç'ta İnsanın Halifeliği

Sezai Karakoç'un dile getirdiği insanın Allah'a, kendisine ve eşyaya olmak üzere, üç perspektifli bakış açısının[22] bir mütemmimi olarak da değerlendirilebilecek insanın yeryüzü halifeliği, onun birçok eserinde ve farklı bağlamlarda gündeme getirip atıflarda bulunduğu önemli bir husustur. Zira o, insanın Allah'ın yeryüzündeki halifesi olduğu gerçeğinin hep hatırda tutulması gerektiğini belirtir.[23] Onun çok önemsediği ve birçok anlam yüklediği "insanın yeryüzü halifeliği" düşüncesinin Kur'an ayetlerine dayandığı bizzat kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Karakoç'un "'Yeryüzünde Tanrı'nın halifesi' olduğunu ilan ediyor müminin Kur'an. Halifelik yetkisini, gücünü ve sorumluluğunu bağışlıyor ona. Böylece o sadece çağrıda bulunup durmayacak, insanların bu çağrıya koşmalarını engelleyen her gücü devirecek, her barikatı yıkacaktır."[24] cümleleri ve "…insanın, Allah'ın yeryüzünde halifesi olduğunu söyleyen Kur'an âyetini insanoğluna hatırlatmak suç mudur?"[25] sorusu, halifelik algı ve düşüncesine Kur'an'ın kaynaklık ettiğine net bir şekilde işaret etmektedir. Dolayısıyla yine onun bildirdiğine göre insanın yeryüzü halifeliği İslam'ın bir ilkesidir.[26] İnanç ilkelerinden taviz vermeyen bir tutuma sahip olan Sezai Karakoç, insanın halife olduğu gerçeğini de hiçbir zaman hatırından çıkarmamıştır. Bu bağlamda hayatının her anını insanın yeryüzü halifeliğinin gerektirdiklerini yapma şuuruyla geçirmeye çalışmıştır.

Karakoç'a göre Allah'ın insanı yeryüzünde halife yapması, arzı insana bırakmasını ifade etmektedir. Her ne kadar Kur'an'da insana hitaben "Ben yeryüzünde sizi halife yaptım, arzı size bıraktım" dense de kastedilen Müslümandır. Müslüman olmayanların gerçek bir inanç, yüksek bir ahlak gibi ehliyet ve meziyetlere sahip olmamaları bu sorumluluğu yüklenemeyeceğini göstermektedir.[27] Zira insanın yeryüzünde halife olması, yeryüzünün bütün imkânlarını kullanması anlamına da gelmektedir.[28] Dolayısıyla insanın yeryüzünde halife olmasını sıradan ve tesadüfi bir durum olarak değil hesaplı ve hak edene hakkın teslim edilişi gibi anlamak gerekir. Çünkü yeryüzü halifeliğinin bildiriminde insan, ayrıcalıklı bir konumdadır ve özellikle seçilmiştir. Zira halifelik, insanın yeryüzünün varisi olması ile aynı düzlemde ve yaratıkların en üstünü olma yazgısı ile de yakından irtibatlı bir görevdir.[29] Bu bakımdan Karakoç'a göre halifelik:

> Metafizik yanı olan bir görev. Tanrı tarafından verilmiştir bize. Çünkü: her insan, her müslüman, yeryüzünde Allah'ın halifesidir. Yeryüzüne onun hakimiyeti yakışır, yaraşır. Böyle olduğu halde, hakimiyeti başkalarına bırakmak, Allah düşmanlarına bırakmak, hakikat düşmanlarına bırakmak, bizzat varoluşa ihanettir. Kadere ihanettir.[30]

[22] Ayrıntısı için bkz. Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham II* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022), 19-22.
[23] Zariç, *Sezai Karakoç*, 366.
[24] Sezai Karakoç, *Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022), 63
[25] Sezai Karakoç, *Sütun* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022), 631.
[26] Bkz. Sezai Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2024), 49.
[27] Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu I* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2024), 55.
[28] Zariç, *Sezai Karakoç*, 451.
[29] Bkz. Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham III* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2024), 61.
[30] Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu III* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2024), 103.

Karakoç'un düşüncesinde insanın halifeliği her ne kadar bir görev, bir misyon olarak addedilse de bununla birlikte onun bir yük, insanı sıkıntıya sokacak bir vazife olarak görülmesi de istenmemektedir. Onun Allah'ın insana kaldıramayacağı bir yük yüklemeyeceği ilkesi gereği halifeliği icra edecek yeteneklerin de insana bahşedildiğine inanması[31], halifeliği Allah'ın insana bağışladığı büyük bir nimet[32] olarak kabul etmesi, bunun somut göstergesidir. Ona göre halifelik yükü esasında bir medeniyet yüküdür. Her ne kadar riskleri ve zorlukları olsa da kazandırdıkları da vardır. İnsanın birçok nimete ve zevke erişmesinin aracıdır. Dolayısıyla birtakım nimetlere, zevklere kavuşma faaliyetine zorluğu sebebiyle girişilmezse sonunda elde edilecek kazanımlardan mahrum kalınır ve bu da daha ölmeden ölmüş gibi olmaktan farksızdır.[33] Bu yüzden düşünürümüz hayatta karşılaştığı bütün zorluklara rağmen tek bir an dahi ideallerinden vazgeçmemiştir. Eserlerinde ve konuşmalarında insan olmanın onur ve değerine ısrarla vurgu yapmıştır.

Halifeliğin bir yük, bir sıkıntı olarak görülmesi bir tarafa insana değer katan, kazanımlar elde etmesini sağlayan bir sorumluluk kabul edilmesi onun bir denge unsuru olmasından ve ölçülü hareketi gerektirmesinden de kaynaklanmaktadır. İnsanın konumu ve kendisine verilen görev itibariyle yeryüzünde Tanrı'nın halifesi olarak yapamayacağı bir şey olmadığı halde[34] akıl, bu görevin layıkıyla yerine getirilmesinde en önemli araç olmaktadır.[35] Bu sayede insan, meşruluğu aşmayan mümkün bir ölçü içinde hareket edeceğinden, psikolojik faktörlerin aşırı etkisi, arz ve talebin birbirine uymamasından kaynaklı ekonomik krizler gibi olumsuzluklardan kendini ve çevresini koruma imkânı bulur.[36] Burada asıl önemli olan ise insanın bu hali benimsemesi hem ruhen hem de bedenen bu halifelik yetisine hazır olmasıdır.[37] Çünkü bu, çok potansiyelli bir yetidir ve külli bazda etkilere sahip bir misyondur. İnanmış ruhları hakikat medeniyeti safında toplama ve hakikat uygarlığını gerçekleştirme vazifesidir.[38] Öyle ki, Karakoç'a göre dünyanın optimal verime kavuşan bir tarla haline gelmesi, eşya ve tabiatın, transandantal anlamına kavuşması Tanrının halifesi insanın eliyle ve emeğiyle mümkün olacaktır.[39] Diğer bir ifadeyle varoluş, anlamına ancak aşkın sahayla kurulacak olan güçlü bağ sayesinde erişebilecektir.

İnsanın halifeliği, Karakoç'un hemen hemen bütün eserlerinde izleri ve somut yansımaları hissedilen onun düşünce evreninin ve sanatının adeta kalbi olan[40] "diriliş" düşüncesiyle de paralellik arz etmektedir. Onun "Diriliş Akımı, henüz oluşum halindedir. 'Diriliş insanı'nı oluşturma çabası içinde. Bir nesil, Diriliş Nesli'ni çağın kıyameti içinde yoğurma, onun alınyazısıdır. Diriliş Nesli, 'diriliş insanı'nın kitle ifadesi olacaktır. Diriliş toplumunu gerçekleştirecek diriliş erleri, diriliş erenleri ve diriliş pirleri bu Neslin doğuşu yolundan gelecekler."[41] şeklinde aşamalandırdığı diriliş sürecinde başrol Tanrının halifesi insandadır. Ona göre diriliş toplumunu doğuracak canlılık yolu, bütün derinliği, yüksekliği ve yüceliğiyle Dünyayı ortasından bir kuşak gibi sardığı gün, Allah'ın halifesi insana büyük bağışı, Hakikat Medeniyetinin Dirilişi mucizesi gerçekleşmiş olacaktır.[42]

Karakoç'un insanın yeryüzü halifeliğine yüklediği anlam en net şekilde onu namaza benzetmesinden çıkarılmaktadır. Ona göre:

> Bu halifeliğin özelliği, namazın özelliği gibidir. Allah önünde olma ruhu, her işte, toplumun bütün yaşayışında, devletin bütün karar ve uygulamalarında, insanların birbirlerine, öbür yaratıklara ve

[31] Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu II* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022), 142.
[32] Karakoç, *Çıkış Yolu III,* 28; Ayrıca bkz. Karakoç, *Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II,* 120.
[33] Karakoç, *Çıkış Yolu II,* 142; Turan Karataş, *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1998), 124.
[34] Karakoç, *Çıkış Yolu III,* 28.
[35] Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 157.
[36] Bkz. Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü,* 49.
[37] Bkz. Sezai Karakoç, *Gündönümü* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022), 79; Karakoç, *Çağ ve İlham II,* 143.
[38] Sezai Karakoç, *Yitik Cennet* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022), 83 ve 88.
[39] Sezai Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2024), 52.
[40] Mustafa Kirenci, "Diriliş Akımı: Düşüncenin ve Şiirin Çağrısı", *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu,* der. Sadettin Acar/Vahdettin Işık (İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008), 307.
[41] Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 66.
[42] Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 66.

> tabiata karşı davranışlarında, namazdaki gibi yansıyacak, namazdaki gibi yayılacak, namazdaki gibi, iç oluş ve dışa vuruşlarda fizikötesi bir anlam kazanacaktır.[43]

İnsan ruhunun bu konuma ulaşması "Allah, insanı kendisine tapması için yarattı" kutsal ölçüsünün gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Çünkü artık o, bu seviyesiyle Allah önünde dolaylı veya dolaysız sürekli tapınma halinde olacaktır.[44] Bu vurgulardan da anlaşılacağı üzere Karakoç, daralan ve çıkış yolu arayan ruhları tekrar namazın ve Kur'an'ın her türlü problemi aşan evrensel anlamına çağırır.[45] Zira o, insanların gerçek manada kurtuluşa erebilmelerinin yegâne yolunun Kur'an'ın ruhunu içselleştirmek olduğunun bilincindedir.

4. İnsanın Halifeliğinin Tefsirî ve Felsefî Yansımaları

Kur'an ayetlerinde bildirilen insanın yeryüzü halifeliğinin Sezai Karakoç tarafından ne kadar önemli bir misyon olarak görüldüğü eserlerindeki birçok atıftan anlaşılmaktadır. Bu anlamda "Sezai Karakoç'ta İnsanın Halifeliği" başlığı altında daha çok halifeliğin ne olduğu, böyle bir görevin nasıl anlaşılması gerektiği, bunun niçin insana verildiği gibi hususlar verilmeye çalışılmıştır. Ancak Karakoç'un konuya bakışı ve ona yüklediği anlam çok daha derin boyutlardadır. Bütün boyutların mümkün olan en ideal haliyle irdelenmesi "İnsanın yeryüzü Halifeliği"nin Sezai Karakoç'taki tam karşılığını ortaya koymaya katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede Karakoç'un eserlerindeki konuyla ilgili görüşleri üzerinden hem tefsir hem de felsefe kapsamında değerlendirilebilecek üç çerçeve belirlenmiştir. Ayrıntısı devamında müstakil başlıklar olarak sunulacak bu üç çerçevenin özeti şu şekildedir;

Birincisinde Karakoç'un halifelik ile ilgili görüşleri "değer" açısından irdelenmektedir. Bu çerçevede hem insanın değeri hem de halifelik misyonunun değeri üzerinde durulmuş, konuyla ilgili görüşler etrafında adeta iki değerin mezci ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

İkincisinde insanın halifelik görevi ile ilgili görüşler "sorumluluklar" boyutuyla ele alınmıştır. Böyle ciddi bir görevin gereği olarak insanın yapması ve dikkat etmesi gerekenler bu çerçevede verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncüsünde ise insanın yeryüzü halifeliği "hedefler" yönüyle değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu görevin hangi hedefleri öncelemesi gerektiği ve onun bir gereği olarak nasıl bir planlama içerisinde olunması ile ilgili görüşler bu kısımda işlenmiştir.

4.1 Halifelik Şanı ve İnsanın Özgül Ağırlığı

Sezai Karakoç'un düşüncesinde halifelik sıradan, alelade bir görev değildir. Bu bağlamda insanın halife olarak görevlendirilmesi de önemsiz bir hadise olarak görülmemelidir. Onun meseleye yaklaşımından çıkarılabilecek sonuca göre halifelik bir değer, varlıklar hiyerarşisinde insan ayrı bir değerdir. Değerler alanı insanın anlam dünyasını şekillendirir[46] ilkesi gereği insanın halifelik misyonunu yüklenmesi ise hem iki değerin bir araya gelip değerin katmerlenmesi hem de yeni bir değerin ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla insanın yeryüzünde halife olması en başından sonuna kadar bilinçli ve planlı bir görevlendirmenin bir sonucudur. Bu çerçevede Karakoç'un eserlerinden çıkarılan görüşleri "değer" çerçevesinde üç boyutta ele almak faydalı olacaktır.

Birinci boyutuyla halifelik, sıradan bir görev değildir ve çok önemlidir. Bu önemin göz ardı edilmemesi gerekir. Bu bakımdan her insanın halife kabul edilmesi mümkün değildir. Zira halifelik, Tanrı tarafından verilmiş metafizik yanı olan ve Müslüman insanlara uygun bir görevdir. Dolayısıyla her insan değil her Müslüman, yeryüzünde Allah'ın halifesidir.[47] Karakoç'un ayetteki insanı Müslüman olarak kabul etmesi

[43] Karakoç, *Yitik Cennet*, 88.
[44] Karakoç, *Yitik Cennet*, 89.
[45] İshak Arslan, ""Ruhun Dirilişi" Üzerinden Sezai Karakoç'u Okumak", *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu*, ed. Sadettin Acar vd. (İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008), 298.
[46] Latif Tokat, *Anlam Sorunu* (Ankara: Elis Yayınları, 2017), 9.
[47] Karakoç, *Çıkış Yolu III*, 103.

bir yönüyle de halifeliğin önemini göstermektedir. Çünkü bu yaklaşımla halife olacak insan için bir şart aranmış, bir kriter konmuş olmaktadır.

Halife olmak için Müslüman olma şartının aranması inancın kişiye sağladığı kazanımlardan kaynaklanmaktadır. Her ne kadar Allah, insana çok büyük yetiler bağışlamış olsa da zaman zaman bu yetilerin tam manasıyla fonksiyonelliğini kazanması bir destek gerektirebilmektedir. Mü'minin kalbinin, ruhunun Ruhulkuddüsle desteklenmesini bu kapsamda değerlendirebiliriz. Zira ruh, ilahi ilhamla gerçek verim coşkunluğuna ermektedir. Dağlardan ağır bir görev olan Tanrının halifesi olmak da bu seviyeyi gerektirmektedir. Çünkü halifeliğin bir gereği olan eser ve inşa ancak böylesine aklı aşan bir seviyede gerçekleşebilmektedir.[48] Unutulmamalıdır ki vahiyle mayalanmış akıl, dünyada Tanrı'nın halifesi olarak tasarrufta bulunacak, yaratıkların en üstünü olan insana yaraşacak yaşama kılavuzu ve gücü olacaktır.[49] Layıkıyla icra için vahiy desteğinin bir gereklilik olarak sunulması da halifeliğin ne kadar önemli olduğunun bir diğer göstergesidir.

Karakoç'un halifelik ile ilgili kullandığı tanımlayıcı ifadelerdeki bazı özellikler de onun önemini vurgular niteliktedir. Onun en üstün şan olarak tanımlanması, Allah'ın bağışladığı bir hak ve yetki[50] ya da güç, onur ve izin[51] olarak kabul edilmesi bu türden örneklerdendir. Aynı şekilde önceki başlıkta da ifade edildiği üzere onun namazda Allah'ın önünde olma ruhuyla hareket etmeye benzetilmesi[52], Tanrı'nın, hakikat uygarlığını kendinde ve eşyada gerçekleştiriş yüce misyonunu ihtiva etmesi[53], inanmış ruhları hakikat medeniyeti safında toplama gibi önemli bir misyonu olması[54] da Karakoç nezdinde halifeliğin önemini ve değerini ortaya koyan nitelemelerdendir. Karakoç tarafından gerçek özgürlük olarak kabul edilen halifeliğin Hz. Yusuf'un ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalışı, satılışı, köleliği, hizmet adamlığı, hapis hayatı, unutuluşu gibi birçok badireden sonra eriştiği, bu manevi örslerde ruhun dövüle dövüle çelikleşmesi merhalesiyle ilişkilendirilmesi[55] de bir diğer değer göstergesidir.

Değer açısından meselenin ikinci boyutunda insanın önemi de göz ardı edilmemelidir. Çünkü insanın Allah tarafından kendisine bahşedilen özellik ve yetileri halifelik gibi önemli bir görevi icra etmeye uygundur. Sezai Karakoç, insanın yeryüzünde halife olarak görevlendirilmesinde başka varlığın değil de insanın tercih edilmesinin bir sebebi olarak da onun önem ve değerini görmektedir. Zira ona göre yaratıkların en üstünü olan insanın[56] Allah'ın halifesi olarak, yeryüzünü anlamca ve maddî planda da ihya etme ile yükümlü olmasını sağlayan temel prensip, hilkati ayakta tutan eskimez hakikat cevheridir.[57] Çünkü Allah'ın halifesi olacak kadar üstün tutulmuş bir yaratığa öbür yaratıkları tasarruf etme hakkının tanınması kadar doğal bir durum yoktur.[58] Onun tarafından Hz. Süleyman bağlamında yapılan şu benzetme de insanın önemini ve değerini teyit edici mahiyettedir:

> Sırça saray, yumuşaklığın simgesi Sabâ Melikesiyle bir araya getirilecektir. Vahyin kudret eliyle. Kuş ve karınca arasında insanın kanatları gerili. Bir kanada kuş, yani gök, öbür kanada karınca, yani yer tutunmuştur. Göğü ve yeri kanatlarıyla taşımaktadır Allah'ın halifesi insanoğlu. Hangi cevherle taşıyabilmektedir bu ağır yükü? Kutsal emanet cevheriyle. Kalbinde vahyin yakutunu taşıyan, dağların hararetine dayanamayıp yanıp kül olduğu o kutsal aşk emanetinin cevheri.[59]

Üçüncü boyutuyla insanın yeryüzü halifeliği iki değerin layık oldukları şekliyle birbirini bulması gibi sunulmaktadır. Burada zaten seçkin olan insan halifelik rolü ile her yönden mükemmel hale gelmektedir. Karakoç'un "Sen Allah'ın dünyada öyle bir halifesisin ki, senden daha şahsi, senden daha ictimaî biri,

[48] Karakoç, *Çağ ve İlham II*, 57.
[49] Karakoç, *Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II,* 100.
[50] Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, 37.
[51] Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 120-121.
[52] Karakoç, *Yitik Cennet*, 88.
[53] Karakoç, *Çağ ve İlham II,* 143.
[54] Karakoç, *Yitik Cennet*, 88.
[55] Karakoç, *Yitik Cennet*, 90.
[56] Karakoç, *Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II,* 100; Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 61.
[57] Karakoç, *Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II*, 46.
[58] Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, 37.
[59] Karakoç, *Yitik Cennet*, 106.

senden daha tarih bilinçli ve tarihle yoğrulmuş bir başkası olamaz."[60] fikri bu düşünceye somut bir örnek olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Karakoç, insan ve halifelik buluşmasının erişilmesi gereken bir seviye olduğunu ve bu seviyenin insanı bambaşka bir boyuta taşıyacağını ise şu şekilde ifade etmektedir:

> Tanrıya kul olmak, Tanrıya teslim olmaksa insana kendi özgürlüğünü buldurur. Kendi öz damarına inmiş olur insan böylece. işte o anda insan Allah'a şahdamardan daha yakın olur. Ve işte o zaman, insan, Tanrı'nın halifesi olur. İşte o vakit, kuyunun ağzındaki ilahi ışık aydınlatır yanımızı yöremizi. İşte o vakit, kutlu bıçak yırtmış olur karanlığı. İşte o vakit, kurbanın kutlu kanı, bir bereket gibi, Tanrıevi'nin toprağına akmış olur.[61]

Görüldüğü üzere Tanrı, insanı kendi özüne dönmeye çağırmaktadır. Zira insan, ancak Tanrı'nın evi sayesinde nihilizm ve evsizlikten kurtularak[62] varoluşun anlam ve derinliğine ulaşabilir.

Karakoç'un insanın halife olması ile olamamasının doğuracağı sonuçlara ilişkin mukayesesi de iki değerin birleşmesinin önemini gözler önüne sermektedir. Zira ona göre halife olmamak yaşamı başkalarının buyruğuna verip sahip olduğu yetileri kullanmadan mahrum kalmak iken; Allah'ın halifesi olma seçkinliğine ermek ise, sürekli yaratış mimarisinde silinmez çizgi ve solmaz boyanın pergel ve fırçası bulunma çerçevesinde, yüce misyonunu layık olduğu şekliyle yüklenme şerefiyle donanmaktır.[63] Çünkü bu seviye insana güç takviyesi anlamına gelmekte ve böylece insan, her şartta üzerine düşeni yapabilen, hep dimdik ayakta duran, düştüğü zaman da ayağa kalkmasını bilen ve bilmek üzere yaratılmış bir varlık haline gelmektedir.[64] Unutulmamalıdır ki, yaşama direnci insanın varoluşunu anlamlandırmasında çok önemli bir role sahiptir. Daha enerjik ve daha dinamik bir ruhla, kapasitesine uygun bir vazife sorumluluğunu omuzlamaya yönelerek ruhtaki ego taşlaşmasını eritme, Tanrı rızasında fani olma fedakarlığından kaçmayacak kısacası bu sorum dünyasında insanlığını bütünleme imkanına kavuşacaktır.[65] Olayların sadece görünen yüzünü değil arka planını da görme ve okuma imkanına erecektir.[66] Doğal olarak yetkileri de artacaktır halifelik sayesinde ve dünyada daha geniş planda bir tasarruf imkanına kavuşmuş olacaktır. Böylece insan, benimsediği ve gereklerini yaptığı halifeliği ile kendi hakkı olan ve kendisine miras kalan dünyanın adeta sahibi konumuna gelmiş olmaktadır.[67] Buradan hareketle İbn-i Arabîci bir yaklaşımla ifade edildiğinde, 'halife' olan insan aslında, Allah'ın âlemde tecelli eden isim ve sıfatlarını kendisinde toplama gücüne ve potansiyeline sahip küllî bir aynadır.[68]

Kısacası bir hakkın teslimi, olması gerekenin tecellisi için insanın halifeliği benimseyip gereklerini yapma çabasında olması gerekir. Çünkü yeryüzüne Allah'ın halifesi konumundaki Müslümanın hakimiyeti yakışır, yaraşır. Dolayısıyla bu hakimiyeti başkalarına yani Allah ve hakikat düşmanlarına bırakmak varoluşa ve kadere ihanettir.[69] Zira Müslüman yeryüzünün halifesi olarak üzerine düşen sorumluluğun bilincinde olmazsa varoluşunun anlamını kaybeder.

4.2. Halifeliğin Gerektirdiği Sorumluluklar

Sezai Karakoç'un düşüncesinde sorumluluk kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Herkesi kapsayan ve aşama aşama kazanıma dönüşecek sorumluluğu o şu şekilde ifade etmektedir:

---

[60] Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 37.
[61] Karakoç, *Yitik Cennet*, 77.
[62] Latif Tokat, *Varoluşçu Teoloji* (Ankara: Elis Yayınları, 2013), 152.
[63] Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 47.
[64] Ayrıntısı için bkz. Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 120-121
[65] Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 61.
[66] Arka plan vukufiyetini Hz. Adem'in hayatı üzerinden şu şekilde örneklendirmektedir: "Âdem düşten uyanınca veya uyandırılınca, düşle birlikte, daha doğrusu, düşün anısıyla birlikte, düş dışını, düş ötesini ve düşün karşıtını da yaşayacak, böylece yaşantısı tam olacaktı. Tanrı halifeliği yaşantısı olacaktı hayatı." Bkz. Karakoç, *Yitik Cennet*, 22.
[67] Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*, 215.
[68] Ramazan Ertürk, *Varoluşsal Din Felsefesine Giriş* (İstanbul: Yarın Yayınları, 2012), 186.
[69] Karakoç, *Çıkış Yolu III*, 103.

> Her varlığın bir ödevi vardır. En büyük, bir bakıma da en ağır, o derecede de en şanlı ödevi insan yüklenmiştir. Hele bir de, bu ağır ama şanlı ödevle yüklü insanlar bir araya geldi mi, yani bir toplum, bir ülke veya bir devlet olarak ortaya çıktılar mı, bu ödev, kendi üstüne katlana katlana, bir çığ gibi büyüyecek, katlı katlı güller gibi katmerlenecek, incelecek, teferruatlanacak, yükselecek ve derinleşecektir.[70]

Bu bilince erişen insan, Tanrı'nın göz bebeği olduğu gerçeğinin farkına vardıkça; yaratıcısı, kendisi ve içinde yaşadığı âlemle sağlıklı bir münasebet kuracak, sorumluluklarına dört elle sarılacaktır.

İnsanın sorumluluğu halifelik vasfı ile artı bir boyut daha kazanmaktadır. Genel anlamda kendine has ödevleri olan insan, halifelik yetkisi, seçkinliği ve değeri özelinde de bu konumuna uygun sorumluluklara sahiptir. Çünkü insana en üstün şan olan, bu dünyada Allah'ın halifesi olmak hak ve yetkisini bağışlayan Allah, hem ona diğer yaratıklara tasarruf etme yetkisi vermiş hem de verilen hakkın büyüklüğü ile orantılı olarak büyük ödevler ve sorumluluklarla onu mükellef kılmıştır. Verilen hak ile beklenen ödev ve sorumluluk birbiri ile uyumludur ve insanın takatini aşmamaktadır. Çünkü insana en çok inan ve güven duyan dünya görüşü İslam'dır ve bu düzende insan, Allah'ın halifesi olarak bu dünyanın gidişini yürütebilecek bir güçte kabul edilmektedir.[71] Ama bu güç kesinlikle bir zulüm aracı olarak görülmemelidir. Zira insanın halifeliğinden kasıt, her istediğini istediği şekilde yapma serbestliği sağlayan sınırsız bir yetki değildir. Halifeliği Müslüman insana ait bir hak, bir lütuf, bir güç olarak gören Karakoç da onun keyfiliğe aracılık etmemesi için sorumluluk noktalarına özellikle vurgu yapmaktadır.

Yeryüzünde halife olan insanın en önemli sorumluluklarından biri bu görevin bütün boyut ve kapsamının idrakine erişmektir. Zira bu görev dar kapsamlı ve sadece belli bir faaliyet alanı olan bir görev değildir. Yeryüzünün bütün imkanlarını kullanmayı gerektiren bir görevdir. Bu bakımdan bu görev kapsamında sadece toprağı sürmeyi yeterli görmek doğru değildir. Toprağı sürmenin yanında madenleri işletme, havada uçma, en uzak yıldıza, yıldızlara ulaşma gibi geniş bir sorumluluk alanına sahip olduğumuzu unutmamalıyız. Diğer yandan Uzakdoğu'daki İslam dünyasını, Endonezya, Malezya, Bangladeş gibi ülkeleri kısacası dünyadaki bütün Müslümanları düşünmek, gerektiğinde onların elinden tutup kurtarmak durumundayız.[72] Bu görevin sağlam bir inanca ve yüksek ahlaki değerlere sahip Müslümanlara has bir görev olduğu unutulmadan[73] organize bir şekilde başka görüşlere, başka felsefelere alan bırakmadan yeryüzünde adalet, sulh ve sükûn için çalışılmalıdır.[74] Bu yüzden Müslüman, inançsızdan evvel davranıp eşya ve tabiat kuvvetlerine hakim olmalı, sahip çıkmalıdır. Eşya ve tabiata hakimiyetin sırlarını ve anahtarlarını, yine eşya ve tabiata gömen Allah'ın, aklıyla bu sırları, bu kanunları ortaya çıkarmasını istediği halife insan, hiçbir mazeretin arkasına saklanmadan bu isteği yerine getirme çabasında olmalıdır. Aklı bu doğrultuda kullanmamak ise tembellikten kaynaklanmaktadır. Oysaki, Müslümanın ayrılmaz özelliklerinin başında çalışkanlık yer almaktadır.[75]

Halife olan insanın bir diğer sorumluluğu ise inançtan, ibadete; ahlaktan muamelata her alanın gereklerini yapma çabasında olan iyi bir kul olmaktır. Daha önce de belirtildiği üzere Müslüman insanı halife yapan özelliği gerçek inancı ve bu inanca uygun ahlaki vasıflarıdır. Çünkü dünya düzeninin hakiki sahipleri ve sorumluları Müslümanlar kabul edilmiştir. Geçmişten beri örneği görüldüğü üzere Müslümanlar, güçlü oldukları zaman, dünyaya az çok nizam, adalet gelirken; zayıf oldukları zaman ise dünya bir kaos, bir keşmekeş yaşamıştır.[76] Sadece inanç boyutunda değil ibadet boyutunda da kulluk bilinci en üst düzeyde olmalıdır halife insanda. Onun için Allah'a ibadet temel amaçtır. Bu amaç için insan, su kadar akışkan, hava kadar esirî, gün ışığı kadar aydınlık ve içe işleyici, ateş kadar arıtıcı, kendi nefsini ve posaları yakıcı olacaktır. Yani her an ve her şartta bu metafizik amacın şuur ve bilinci canlı tutulmalıdır.[77] Kulluk bilinci Müslümanın bütün eylemlerinde hissedilmelidir. Onun mülk edinişinde ve

[70] Karakoç, *Sütun*, 53.
[71] Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, 37.
[72] Karakoç, *Çıkış Yolu II*, 141-142.
[73] Karakoç, *Çıkış Yolu I*, 55.
[74] Karakoç, *Çıkış Yolu II*, 44-45.
[75] Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 53.
[76] Karakoç, *Çıkış Yolu I*, 55.
[77] Karakoç, *Yitik Cennet*, 89.

ona tasarruf edişinde, daima, asıl mülk sahibini hatırlaması, daha doğrusu hatırlamak zorunda olması bu bilincin bir gereğidir. Bu doğrultuda insan, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak, O'nun koyduğu kurallar içinde bir şey edinir, bir şey sarf eder. Bir şeyi toplar veya dağıtır, bozar, yapar veya değiştirir. Kısacası her oluş, ilahi bir düzen, bir hukuk içinde akar.[78] Müslümanın mülkiyet hakkının kapitalistin mülkiyet hakkından farklı olmasının geri planında da bu anlayış vardır. Zira Müslüman, bu hakka sahip olmakla elinin altında bulunan mülkü, herkesten daha çok Allah'ın buyruğu yönünde idare etme ve kullanma, manevi faydasını maddi faydasından üstün tutma, her tasarrufunda Allah korkusunu taşıma anlayışını önceler.[79]

Yeryüzünde Allah'ın halifesi olma inancıyla, uygun ve yaşanabilir düzeni kurma ve bu düzeni kurmayı sağlayıcı gücü edinme sorumluluğumuzu da unutmamak gerekir. Bu doğrultuda iyiyi emir, kötüyü nehiy görevini de üstlenmiş olacağız. Bunun için de hakkın, hakikatin, iyinin, doğrunun ve faziletin emrinde olan bir gücü donanmakla mükellefiz.[80]

Halifelik sebebiyle mükellef olduğumuz bir diğer husus ise her daim yıkıcı değil yapıcı olma bilinci ve çabasına sahip olmaktır. Bu anlamda Allah'ın yeryüzünün halifesi kıldığı insanın; ülkenin, İslam dünyasının ve dünyanın gerçek sahibi konumuna yükselerek fitneye, anarşiye, teröre iltifat etmeden, topluma ve insanlığa davasını en yüksek ahlak ve idealistçe bir çağrıyla anlatması gerekir. Diğer bir ifadeyle Müslüman, aklı selim ve kalbi selimi temele alan bir yaklaşımla olaylara yaklaşmalıdır. Bu bağlamda öfkeye kapılmadan, provokasyona gelmeden, düşmanlarının kendisini kızdırıp bir takım illegal eylemlere çekme girişimlerinde oyuna düşmeden görevini ifa etmelidir.[81] Dünya yüzündeki fitne, yani her türlü kötülük, kara düşünce, olumsuz davranışlar, çürüme ve bozulmalar yok oluncaya kadar, İslam devletinin ve onun bir eri olan Müslümanın savaşı bitmemelidir. Çünkü bu bir düşünce, inanç, doğruluk, erdem ve erdemlilik savaşıdır.[82] Diğer bir ifadeyle bu, insan olmanın ve insani değerleri korumanın her geçen gün daha da zorlaştığı günümüz dünyasında iyi bir karakter inşa edebilmenin savaşıdır. Bu noktada Karakoç, insanın vahyin gösterdiği nihai hedeflere ulaşmağa çalışarak erdemi kendi varlığında tecessüm ettirmesi[83] gerektiğini vurgular. Her ne kadar diğer birçok ırk ve ülke, aşırılıklar içinde ya ezmeye ya ezilmeye yönelseler de Müslümanlar, ezme ve ezilmeyi tercih etmezler. Bütün insanların kurtuluşunu, gururdan arınmalarını, kibir ve zilletten ırak olmalarını arzu ederler. İyiyi öğütlerler, kötüden yüz çevirmeğe çalışırlar.[84]

Halife insan, her daim gelişme halinde olmalıdır. Diğer bir ifadeyle insan, hayatta olduğu sürece kendini gerçekleştirme çabasından vazgeçmemelidir.[85] Madem Allah imkânı lütfetmiş, kendisinin her istediğini vermişse insanın da bunları yerli yerinde kullanması gerekir. Zira "insan, kendini aşar. Durmamacasına gelişme halindedir. Bittiği yerde bir başlayış vardır hep. Bu yüzdendir ki, gelecek zaman, kendisi hakkındaki tahminleri geride bırakan esrarlı bir yazgıdır."[86] Bu bağlamda insan varoluşunu daima geleceğe açık olan ve her an yeni şekillenmelere imkân tanıyan bir süreç olarak görmek mümkündür.[87] Çalışmanın, emeğin kutsal olduğuna inanan Müslüman, öldürücü bir rekabet yerine hayırlı bir yarışma halinde, öbür insanlara en faydalı, en iyi, en sağlam, en güzel, en elverişli, en kullanışlı eşyayı yapma, o eşyayı en ucuz şekilde elde etme ve piyasaya sürme, onu en seri bir araçla ulaştırma amacıyla alın teri dökme, çalışmalar yapma, kararlar alma, bilgiler edinip yeni buluşlar ortaya koyma arayışındadır. Çünkü o, ancak bu şekilde imkanları heba etmeden yerli yerinde kullanmış olacak ve diğer Müslümanlara,

[78] Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, 32-33.
[79] Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, 37-38.
[80] Karakoç, *Çıkış Yolu I*, 116-117.
[81] Sezai Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2022), 40.
[82] Karakoç, *Çağ ve İlham III,* 136-137.
[83] Ahmet Albayrak, "Sezai Karakoç'ta İdeal İnsan Modeli", *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu,* der. Sadettin Acar/Vahdettin Işık (İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008), 257.
[84] Karakoç, *Sütun,* 642.
[85] William Barrett, *İrrasyonel İnsan Varoluşçuluk Üzerine Bir İnceleme,* çev. Salih Özer (Ankara: Hece Yayınları, 2003), 19.
[86] Karakoç, *Çağ ve İlham II,* 208.
[87] Ertürk, *Varoluşsal Din Felsefesine Giriş*, 109.

çocuklarına ve ailesine olan ödevlerini yerine getirmiş kabul edilecektir.[88] Kısacası insan yaşadığı her an, yeryüzünün halifesi olmasından kaynaklı sorumluluğunun idrakinde olmalı ve varoluşundaki en hayati mesele olan anlam arayışından[89] da vazgeçmemelidir.

Halifeliğinin bir diğer gereği olarak insan, her aşamada ve her durumda kendi başına hür iradesiyle karar verme yetkinliğini kullanabilmelidir. Çünkü hakikat uygarlığı insanın zorlanmadan hür iradesiyle bağlanmasını beklemektedir. Onun hür olarak hakikati araştırmasını ve bulmasını öngörmektedir.[90] Çünkü insan özgür olduğu oranda varoluşunu anlamlı hâle getirebilmektedir.[91] Bu bağlamda en üstün yaratık, Allah'ın halifesi olan insanın, kendi başına, şahsiyetli bir birim olarak kabul edilmesinin bir sonucu olarak ona şahsi teşebbüs hakkı tanınmıştır. Dolayısıyla her insanın, İslam düzenini, İslam toplumunun yaşama şartlarını sarsmamak kaydıyla, kendi geçimini sağlama, tasarruf gücünü ve hakkını kullanma çabasında olması en doğal hakkıdır.[92] Kısacası insan; özgürlüğü, tercihleri, eylemleriyle bilinçli bir şekilde kendi varlığını oluşturma ve kurma potansiyeline sahiptir.[93] Halifelik de bu potansiyeli yerli yerinde kullanma imkanıdır. Bu noktada insan; enerjisini düşürecek, odağını dağıtacak, yeryüzünün halifesi olduğu gerçeğini unutturacak eylem ve söylemlerden uzak durmalıdır. Yaşadığı her anın kıymetini bilmeli ve potansiyelini en iyi şekilde ortaya koyma çabasında olmalıdır.

4.3. Halifeliğe Uygun Hedefler

Halifelik, insanın değerine değer katması ve ona birtakım sorumluklar yüklemesinin yanında ileriye dönük bazı hedeflerin de konulmasını gerekli kılan çok boyutlu bir görevdir. Zira insan ulaşılması gerektiğini düşündüğü hedef ve amaçları için çaba sarfeder.[94] Çünkü insan ideallerine, hayallerine sahip çıkıp hayatın bütün zorluklarına rağmen yaşama direncini kaybetmediği sürece varoluşunu anlamlı kılabilir. Bu bağlamda halifeliğin geleceğe dönük bazı hedefleri kapsaması hem onun sürekliliğine işaret etmekte hem de insanın hayatının her safhasını ilgilendirdiğini göstermektedir. Onun gerektirdiği geleceğe dönük beklentiler olarak kabul edilecek hedefler, insanın geleceğe hazırlanması, daha iyiye doğru gidiş için şartları oluşturması, yeniliklere açık olması ve değişen dünyaya ayak uydurması gibi birçok kazanımı mümkün hale getirmektedir. Zira teknolojinin hızla geliştiği, şartların ve imkanların her geçen gün değiştiği, bilgiye erişimin kolaylaştığı günümüzde halife insanın sadece bugünü değil, yarını da düşünerek hareket etmesi önem arz etmektedir. Çünkü bu vizyon onun yaşanması muhtemel problem, kargaşa ve kaos gibi istenmeyen durumlarla baş etmesine ve ihtiyaç duyulan çözümleri gerektiği zamanda üretmesine imkân tanıyacaktır. Bu noktada Sezai Karakoç, insanın halifeliği ile ilgili düşüncelerinden bazılarında halifeliğin geleceğe bakan yönlerine dikkat çekmektedir. Müslüman insana ufuk çizen, erişilmesi gereken ideal duruma da işaret eden bu yönlerin ayrıntılı bir şekilde sunulması faydalı olacaktır.

Halifeliğin icrası noktasında erişilmesi gereken seviyelerden biri onun her yerde ve her zaman geçerliliğini tesis etmektir. Karakoç'un işaret ettiği "hem toprak üzerinde, hem su üzerinde, hem ateşte, hem havada, hem coğrafyada, hem uzayda, hem tarihte, hem maddede, hem manada, hem ruhta Tanrı halifeliğini, hakikatin zaferini ilan etmek ve gerçekleştirmek. Bu uğurda hep yenmeye çalışmak ve yenilmemek"[95] ideal seviyesi bu görevin vizyonunu ortaya koymaktadır. Bu noktada insanın Tanrı'nın yeryüzündeki halifesi olduğu gerçeğini her zerresiyle hisseden Sezai Karakoç da mizacının ve inancının bir gereği olarak bulunduğu her konumda ideallerinden taviz vermeden yaşamaya gayret etmiştir.[96] Buna göre anlık durum alışlar ve gelip geçici uygulamalar halifeliğin kapsamına girmemektedir. Halifeliğin icrası asil bir duruşu gerektirmektedir.

[88] Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, 41.
[89] Latif Tokat, *Din Felsefesi Yazıları* (Ankara: Elis Yayınları, 2015), 25.
[90] Karakoç, *Çağ ve İlham III*, 126.
[91] Tokat, *Varoluşçu Teoloji*, 117.
[92] Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, 40-41.
[93] Vefa Taşdelen, *Kaygıdan Umuda Varoluşun Renkleri* (Ankara: Hece Yayınları, 2017), 28.
[94] Tokat, *Anlam Sorunu*, 19.
[95] Karakoç, *Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I*, 56.
[96] Karataş, *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, 126; Ayrıca bkz. Turan Karataş, "Baktıkça Büyüyen Bir Şahsiyetin Yazıyla Çıkarılan Fotoğrafı…", *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu*, ed. Sadettin Acar vd. (İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008), 47

Halifeliğin gerektirdiği bir diğer hedef ise insanlığa yön verecek, kolaylık sağlayacak keşifler yapmak ve buluşlar ortaya koymaktır.[97] Çünkü Allah, eşya ve tabiata hakimiyetin sırlarını ve anahtarlarını, yine eşya ve tabiata gömmüştür. Halife insandan ise aklını kullanarak bu sırları, bu kanunları ortaya çıkarmasını istemiştir.[98] Bu doğrultuda Müslümanlar, ileride aya ve göğe de sıra gelmek üzere, arzın maddî ve manevî kapılarını zorlamalıdır. Bu bağlamda bir yandan fikir ve edebiyat alanına, diğer yandan da arz ve tabiat alanına bir fetih ruhuyla girmeye çalışmalıdır. Tabiattaki her bir varlık kendisine yüklenen misyonu yerine getirirken insan bundan kaçınmamalıdır.[99]

Allah'ın insanı halifelik misyonuyla donatması ve arza Müslümanları varis kılması bunların kadir kıymetini bilerek geleceğin Fatih'lerini, Mimar Sinan'larını, Katip Çelebi'lerini, Ebu Suud Efendi'lerini, Naima'larını, Nedim'lerini, Bakî'lerini, Nef'i'lerini yetiştirmeyi de gerektirmektedir. Zira bunların ihmali gelecek zamanın hiçliğe, yokluğa dönüşerek heba olması anlamına gelmektedir.[100] Diğer bir ifadeyle kendi özümüzden, değerlerimizden, metafiziğimizden ve anlam dünyamızdan beslenemediğimizde varoluşumuzun anlamını kaybederiz. Bu yüzden hakiki manada var olabilmek için Sezai Karakoç'un da yaptığı gibi hayatımızın merkezine dini, milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi koymamız gerekir.

Halife insan geleceğe dönük planlamada tarihle bağını koparmamalıdır. O, kendi öz benliği içinde tarihle bir uzlaşma ve bağdaşma noktası bularak onu iyice incelemelidir. Bu münasebette tarihten bir şeyler aldığı gibi ona yeni bir şeyler de katmaya çalışmalıdır. Kaybolan gerçek anlamları diriltmeli, bulup ortaya çıkartmalıdır. Örtük hazinelerin üstünü açıp eski zamana yeni zamanı ekleyerek onu bayatlamaktan kurtarmalı, onu tazelemelidir.[101] Tarih karşısında aktif bir rol alarak ondan esinlendiği gibi onu şekillendiren de olmalıdır. Bu da onun geride bıraktığı övünülecek bir eseri olacaktır. Çünkü "bir Müslüman, bir ipek böceği gibi durmadan Kur'an ahlakının örgüsüyle kozasını ören kişi demektir. Gün gelip kendisi yücelikler dünyasına çekildiğinde, geride bıraktığı o iyi işler ve güzel davranışlar yumağından bir destan örülecektir."[102] Zira Müslümanın bütün eylem ve söyleminin sonsuzluğa akseden bir yansıması vardır.

Karakoç'un düşüncesinde insanın halife olarak en büyük hizmeti ve gerçekleştirmesi gereken en önemli hedefi İslam medeniyetinin yeniden dirilişi ve hakikat uygarlığının tesisidir. Bu bağlamda o, bütün sanat ve düşünce üretme çabasını medeniyet fikri ekseninde geliştirmeyi hedefler.[103] Ona göre:

> Allah'ın insana verdiği halifelik görevinin bir gereği olarak kararlı bir şekilde kendi medeniyetimize dönmeli, köklerimizi araştırmalı, milleti, medeniyetimizi, devleti, ülkeyi yeniden tarif etmeli ve ona göre şimdi yeniden doğan Türk İslam ülkelerine de bu görüşlerle yardımcı olmalıyız. Afrika'ya böyle bakmalıyız. Kendi pazarımızı kurmalıyız. Kendi birliğimizi kurmalıyız. Ve kendi büyük medeniyetimizin yeniden dirilişini gerçekleştirmeliyiz.[104]

Bunu sağlamak için de bizi biz yapan milli, manevi, dini, kültürel ve ahlaki değerlerimize sımsıkı sarılmalıyız. Zira unutulmamalıdır ki, halife insan, şeytanın gölgesi olmayı, Tanrı halifeliğine yeğ görmediği, tercih etmediği sürece hakikat uygarlığını gerçekleştirebilecektir. "İnanmışlığı, islamı o varoluş kalesi yapacak, bilinç toplumunu o örgüt örgüt biçimleyecek ve özleştirecek, ebedilik düşünce ve sanat tohumlarını o saçacak, bütün bu aksiyonların kudret aynasında tecellisi olan Devlet'i o kuracaktır."[105] Bu seviye Müslümanın tekrar ayağa kalkıp geri gelmesidir, bir tövbedir, tarihin tövbesidir. Bu, Allah'a güven ve tevekkül ile gerçekleştiğinden arz durdukça bir daha gitmemek üzere geliştir.[106] Bu

[97] Karakoç, *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü*, 41.
[98] Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 53.
[99] Karakoç, *Sütun*, 321.
[100] Karakoç, *Çıkış Yolu II*, 200.
[101] Sezai Karakoç, *Kıyamet Aşısı* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2024), 100.
[102] Karakoç, *Sütun*, 381.
[103] Yusuf Kaplan, "Bütün Zamanların Çocuğu ve Medeniyet Fikriyatının Öncüsü Bir Düşünür: Sezai Karakoç", *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu*, ed. Sadettin Acar vd. (İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008), 220.
[104] Karakoç, *Çıkış Yolu I*, 59-60
[105] Karakoç, *Yitik Cennet*, 83.
[106] Karakoç, *Kıyamet Aşısı*, 49.

bağlamda Müslüman, tüm dünyaya insanlık dersi veren ve imanın gücünü gösteren Filistinli kardeşlerimiz gibi; yaralandıkça daha da güçlenmeli, umudunu her ne olursa olsun asla kaybetmemeli, en ağır ve zor koşullarda dahi yeryüzünün halifesi olduğu gerçeğini unutmamalıdır. Bu noktada Merhum Sezai Karakoç'un hayatı boyunca neden umuda vurgu yaptığı daha iyi anlaşılmaktadır.

5. Sonuç

Sezai Karakoç, Kur'an'ın bazı ayetlerinde bildirdiği insanın yeryüzünde halife kılınmasına önem vermekte kendi düşünce dünyasında bu görevlendirmenin önemi ve gereklerine ilişkin birçok boyuta dikkat çekmektedir. Ona göre her ne kadar ayetlerde genel anlamda halife olanın "insan" olduğu bildirilse de kastedilen her insan değil Müslüman olan insandır. Bu bakımdan Karakoç'un eserlerinde erişilmesi için inanç, ahlak gibi belli şartların gerektiği halifelik görevi, sıradan ve tesadüfi bir durum değil hesaplı ve hak edene hakkın teslim edilişi şeklinde sunulmaktadır. Onun dikkat çektiği birçok husus tefsirlerde de ayrıntılı bir şekilde yer alan izahlarla da paralellik arz etmektedir.

Karakoç'un düşüncesinde insanın önemli bir görevi, misyonu olan ve Tanrı tarafından bahşedilen bir nimet olan halifeliğin bir yük, insanı sıkıntıya sokacak bir sorumluluk gibi görülmesi hiç istenmemektedir. O, Allah'ın insana kaldıramayacağı bir yük yüklemeyeceği inancıyla bu görevin icrası sırasında ihtiyaç duyulacak yeteneklerin de insana bahşedildiğini düşünmektedir. Ona göre halifelik yükü medeniyet yüküdür. Her ne kadar riskleri ve zorlukları olsa da kazandırdıkları da vardır ve bu haliyle o, insanın birçok nimete ve zevke erişmesini de sağlayacak bir vasıta konumundadır.

Sezai Karakoç'un halifeliğe ilişkin görüşlerinde bu görevlendirmenin değer boyutu dikkat çekmektedir. Zira ona göre insanın Tanrı tarafından yeryüzünde halife yapılması sıradan, alelade bir durum değildir. Çünkü bu görevlendirmede halifelik bir değer, varlıklar hiyerarşisinde insan ise ayrı bir değerdir. İnsanın halifelik misyonunu yüklenmesi ise hem iki değerin bir araya gelip değerlerinin artması hem de yeni bir değerin ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla insanın yeryüzünde halife olması en başından sonuna kadar bilinçli ve planlı bir görevlendirmenin bir sonucudur.

Bilinçli ve planlı bir görevlendirme olan halifelik, Karakoç'a göre insana birçok sorumluluk da yüklemektedir. Genel anlamda kendine has ödevleri olan insan, halifelik yetkisi, seçkinliği ve değeri özelinde de bazı sorumlulukları özellikle ihmal etmemelidir. Verilen hak ile uyumlu olan bu sorumlulukların insanın takatini aşması söz konusu değildir. Bu çerçevede insanın halife olarak kendisine verilen bu görevin bütün boyut ve kapsamının idrakinde olması, inançtan, ibadete; ahlaktan muamelata her alanın gereklerini yapma çabasında olan iyi bir kul olmaya çalışması, halifeliğe uygun bir düzeni kurması ya da bu düzeni kurmaya imkan tanıyıcı gücü toplaması, her daim ve her alanda yıkıcı değil yapıcı olma bilincinde olup bu doğrultuda bir çaba içerisinde olması, gelişmeyi önceleyip ihmal etmemesi ve hür iradeyle karar verme yetkinliğine erişmesi insandan beklenen sorumluluk alanları olarak dikkat çekmektedir.

Karakoç'a göre halifelik, kendisiyle ilişkili olarak ileriye dönük bazı hedeflerin de konulmasını gerektiren çok boyutlu bir görevdir. Halifeliğin bu yönü yani geleceğe dönük bazı hedefleri de gerektirmesi hem onun sürekliliğine hem de insanın hayatının her safhasını ilgilendirdiğine işaret etmektedir. Halifeliğin her yerde ve her zaman geçerli kabul edildiği bir ortam tesis etmek, insanlığa yön verecek, kolaylıklar sağlayacak keşifler yapıp buluşlar ortaya koymak, geçmişte medeniyetimize yön veren devlet adamlarının, hükümdarların, fikir ve sanat erbabının benzerlerini gelecekte de yetiştirmek, tarihten yararlanmanın yanında tarihe de yeni şeyler katıp onu şekillendirmek gibi birçok hususu ihtiva eden halifelik kapsamındaki bu hedefler, insanın geleceğe hazırlanması, daha iyiye doğru gidiş için şartları oluşturması, yeniliklere açık hale gelip değişen dünyaya ayak uydurması gibi birçok kazanımı mümkün hale getirecektir. Karakoç'un insanın yeryüzü halifeliği ile ilgili vurguladığı bütün bu hususlar ve onunla ilgili idealize ettiği durumlar hem ayetlerdeki "halife" kelimesinin ayrıntılı tefsiri olarak hem de felsefi derinlikler bakımından önemli bir birikim hüviyetindedir.

Finansman/ Grant Support
Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest
Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.
The authors have no conflict of interest to declare.
Yazarların Katkıları/Authors Contributions
Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%60), Yazar-2 (%40)
Conceiving the Study: Author-1 (%60), Author-2 (%40)
Veri Toplanması: Yazar-1 (%60), Yazar-2 (%40)
Data Collection: Author-1 (%60), Author-2 (%40)
Veri Analizi: Yazar-1 (%60), Yazar-2 (%40)
Data Analysis: Author-1 (%60), Author-2 (%40)
Makalenin Yazımı: Yazar-1 (%60), Yazar-2 (%40)
Writing Up: Author-1 (%60), Author-2 (%40)
Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%70), Yazar-2 (%30)
Submission and Revision: Author-1 (%70), Author-2 (%30)

Kaynaklar

Albayrak, Ahmet. "Sezai Karakoç'ta İdeal İnsan Modeli". *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu.* ed. Sadettin Acar vd. 249-259. İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008.

Arslan, İshak. ""Ruhun Dirilişi" Üzerinden Sezai Karakoç'u Okumak". *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu.* der. Sadettin Acar/Vahdettin Işık. 295-306. İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008.

Barrett, William. *İrrasyonel İnsan Varoluşçuluk Üzerine Bir İnceleme.* çev. Salih Özer. Ankara: Hece Yayınları, Birinci Basım, 2003.

Cevherī, Ebû Nasr İsmāʿīl b. Ḥammād. *es-Sıhâh tâcü'l-luġa ve sıhâhi'l-arabiyye.* Thk. Aḥmed ʿAbdulġafūr ʿAṭṭār. 6 Cilt. Beyrūt: Dāru'l-ʿİlmi li'l-Melāyīn, 1984.

Ertürk, Ramazan. *Varoluşsal Din Felsefesine Giriş*. İstanbul: Yarın Yayınları, 1. Baskı, 2012.

Ezherī, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed. *Tehẕību'l-Luġa.* Thk. ʿAbdusselām Muḥammed Hārūn – Muḥammed ʿAlī en-Neccār. 15 Cilt. Kahire: el-Muʾessesetu'l-Mışriyyeti'l-ʿAmme li't-Teʾlīf ve'l-Enbāʾ ve'n-Neşr – ed-Dāru'l-Mışriyye li't-Teʾlīf ve't-Terceme, 1964.

Fīrūzābādī, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kūb b. Muhammed. *el-Ḳāmūsu'l-Muḥīṭ. T*hk. Mektebetu Taḥḳīḳi't-Turās fī Muʾesseseti'rRisāle, Beyrut: Muʾessesetu'r-Risāle, 2005.

Ḫalīl b. Aḥmed. *Kitābu'l-ʿAyn*. Thk. ʿAbdulḥamīd Hindāvī, 4 Cilt. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, 2003.

İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed. *Muʿcemu Meḳāyīsi'l-Luġa*. Thk. ʿAbdusselām Muḥammed Hārūn, 6 Cilt. Dımeşḳ: Dāru'l-Fikr, 1979.

İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed. *Mucmelu'l-Luġa*. Thk. Zuheyr ʿAbdulmuḥsin Şulṭan, 6 Cilt. Beyrut: Muʾessesetu'rRisāle, 1986.

İbn Manẓūr. *Lisānu'l-ʿArab.* Thk. ʿAbdullāh ʿAliyyu'l-Kebīr, Muḥammed Aḥmed Ḫasbullāh, Hāşim Muḥammed eş-Şāẕeli, Kahire: Dāru'l-Meʿarif, t.y.

İbn ʿAṭiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Galib. *el-Muḥarreru'l-vecīz fī tefsīri'l-kitābi'l-ʿazīz*. 8 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ḫayr, 2007.

Kaplan, Yusuf. "Bütün Zamanların Çocuğu ve Medeniyet Fikriyatının Öncüsü Bir Düşünür: Sezai Karakoç". *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu.* ed. Sadettin Acar vd. 211-233. İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008.

Karakoç, Sezai. *Çağ ve İlham II.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 12. Baskı, 2022.

Karakoç, Sezai. *Çıkış Yolu II.* İstanbul: Diriliş Yayınları. 8. Baskı, 2022.

Karakoç, Sezai. *Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 7. Baskı, 2022.

Karakoç, Sezai. *Göndönümü.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 13. Baskı, 2022.

Karakoç, Sezai. *Sütun.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 14. Baskı, 2022.

Karakoç, Sezai. *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 7. Baskı, 2022.

Karakoç, Sezai. *Yitik Cennet.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 63. Baskı, 2022.

Karakoç, Sezai. *Çağ ve İlham III.* İstanbul: Diriliş Yayınları. 10. Baskı, 2024.

Karakoç, Sezai. *Çıkış Yolu I.* İstanbul: Diriliş Yayınları. 10. Baskı, 2024.

Karakoç, Sezai. *Çıkış Yolu III.* İstanbul: Diriliş Yayınları. 8. Baskı, 2024.

Karakoç, Sezai. *Diriliş Neslinin Amentüsü.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 130. Baskı, 2024.

Karakoç, Sezai. *İslâm Toplumunun Ekonomik Strüktürü.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 21. Baskı, 2024.

Karakoç, Sezai. *Kıyamet Aşısı.* İstanbul: Diriliş Yayınları, 24. Baskı, 2024.

Karataş, Turan. *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1. Basım, 1998.

Karataş, Turan. "Baktıkça Büyüyen Bir Şahsiyetin Yazıyla Çıkarılan Fotoğrafı….". *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu.* ed. Sadettin Acar vd. 43-55. İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008.

Kırca, Celal. *Kur'an ve Bilim.* İstanbul: Marifet Yayınları, 1997.

Kırca, Celal. *Hayatın İçinde Hayatla Birlikte Kur'an'ı Anlama*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2010.

Kirenci, Mustafa. "Diriliş Akımı: Düşüncenin ve Şiirin Çağrısı". *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu.* der. Sadettin Acar/Vahdettin Işık. 307-318. İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008.

Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed. *Te'vîlâtu ehli's-sünne.* 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.

Māverdī, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *en-Nuket ve'l-ʿUyūn.* thk. es-Seyyid b. ʿAbdilmaḳṣūd b. ʿAbdurraḥīm. 6 Cilt. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye - Muʾessesetu'l-Kutubi'ṣ-Ṣeḳāfiyye, t.y.

Ṭaberī. Muḥammed b. Cerīr. *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān.* Thk. ʿAbdullāh b. ʿAbdulmuḥsin et-Turkī. 26 Cilt. Kahire: Dāru Hecr, 2001.

Taşdelen, Vefa. *Kaygıdan Umuda Varoluşun Renkleri.* Ankara: Hece Yayınları, Birinci Basım, 2017.

Tiyek, Fatih. "Kur'an'ın İnsana Çizdiği Roller Çerçevesinde Kutsiyet, Evliyâ ve Kerâmet Terimleri". *İslam Düşünce ve Geleneğinde Kutsiyet, Evliyâ ve Kerâmet.* İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2017.

Tokat, Latif. *Varoluşçu Teoloji.* Ankara: Elis Yayınları, Birinci Basım, 2013.

Tokat, Latif. *Din Felsefesi Yazıları.* Ankara: Elis Yayınları, Birinci Basım, 2015.

Tokat, Latif. *Anlam Sorunu.* Ankara: Elis Yayınları, İkinci Basım, 2017.

Zariç, Mahfuz. *Sezai Karakoç*, İstanbul: Akademik Kitaplar, 2019.

Zebīdī. Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî. *Tācu'l-ʿArūs.* Thk. ʿAbdussettār Aḥmed Ferrāc vd. 40 Cilt. Kuveyt: Maṭbaʿatu Hukūmeti'l-Kuveyt, 1965.

Zeccāc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl. *Meʿāni'l-Ḳurʾān ve İʿrābuh*. Nşr. ʿAbdulcelīl ʿAbduh Şelebī, 5. Cilt. Beyrut: ʿAlemu'l-Kutub, 1988.

Zemaḫşerī. Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fî vücûhi't-te'vîl*. . 6 Cilt. Riyâd: Mektebetü'l-Ubeykân, 1998.

Zemaḫşerī. Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *Esāsu'l-Belāġa.* Thk. Muḥammed Bāsil ʿUyūnu's-Sūd. 2 Cilt. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, 1998.